

Voda je vjeru donijela; ista je sinove vjere odnijela

fra Franjo Vasilj

Kada sam pisao o dosadašnjoj braći, uvijek sam imao negdje položiti cvijet. Postoji barem humak, ploča, uklesano ime i godina, hladan kamen na koji mogu nasloniti dlan. Čovjek o kojem pišem nema ni groba, ni ploče, ni humka. Ima samo rijeku koja već osamdeset godina nijemo teče. Ona ne zna za svezak i stranicu, za redni broj i pečat. Zato sam, tražeći početak ove priče, morao zaviriti u skoro raspadnute knjige. To su bilješke života, pisane u Gradnicima; na stranici 105, godine 1869., stoji upisano ime novorođenčeta. Ivan, sin Mate Bencuna, rođen u Međugorju 26. rujna. Crkva je, čak i u najzabitijem kršu, do u broj bilježila dolazak svake duše na svijet. A odlazak? Odlazak te iste duše nije zapsan nigdje. Između te dvije činjenice, između stranice 105. i bezosjećajne rijeke, stane cijeli jedan život. I cijelo jedno stoljeće. Ovu priču nije moguće ispričati bez tla iz kojega je niknula – bez Međugorja.

Ime ovoga sela nije skovao nikakav častohlepni kartograf koji bi mu namijenio slavu, jer ono je uzdah zemljopisa: prostor stisnut među gorama. Ali ipak se pod tim tihim slogovima taloži starina koja iziskuje duboko poštovanje. Davno prije prvoga zapsanog slova kamen je već vodio svoju kroniku, ali ne perom, nego žuljem. Carstva su ovuda prolazila kao ljetni oblaci: bace sjenu i odu. Jedno je važnije od svega... vjera u ovaj krš nije ušla ni mačem ni carskim dekretom. Ušla je vodom. Kršćanstvo se do ovdje uspinjalo dolinom Neretve iz ranokršćanske Narone, kap po kap, krštenje po krštenje, onako kako proljetna voda ulazi u pukotine vapnenca. Da, rijeka je ovom narodu prva donijela Krista. Ta ista rijeka progutat će svoje vjerne sinove.

Samo ime Međugorje prvi je put zapisano 2. travnja 1599., u popisu župa

koje su opsluživali fratri iz dalekoga Zastoga. Kakva je to župa bila? Župa bez crkve, bez dvora, bez stalnoga pastira... ali opet župa! No u periodu više od dvjesto

godina ovaj kraj nije imao ni crkve ni župnika... Pripadao je velikoj bročanskoj župi čije je sjedište naposljetku bilo u Gradnicima. To je ona matematika Božje

milosti koju je gotovo nemoguće shvatiti: Kako narod bez crkve ostane Crkvom? I baš onamo, u te Gradnice, stoljeće poslije, jedne će rujanske zore ponijeti na krštenje dječaka s početka ove priče.

Kakav je mali svijet Međugorja dočekao maloga Ivana Bencuna te jeseni 1869. godine? Svijet bezosjećajan i krut. Dvije godine prije njegova rođenja Međugorje je brojilo oko tisuću kršćana u stotinu dvadeset i devet domaćinstava. Zemlja loze i duhana, čatrnja i međa, u kojem se kruh nije kupovao, nego u znoju mijesio. O Ivanovu djetinjstvu povijest šuti: ni anegdote, ni zapisa, ni jednoga jedinog retka. Ali tko je ikada vidio kako u Hercegovini raste muško dijete, tome arhivi i ne trebaju: zna se čime su mu bile ispunjene radne zore i hladne večeri. Pučka je škola otvorena 1867. kod fratara u Gradnicima, gdje je sricao prva slova. A onda, godine 1882., kao trinaestogodišnjak odlazi u sjemenište na Široki Brijeg. Tu prestaje priča o Ivanu, a počinje saga o fra Jozi Bencunu.

Nije bio sam: s njim je u novicijat stupio čitav naraštaj golobradih mladića, među njima fra Križan Galić, fra Damjan Gadža i fra Stanko Kraljević. Dobro bi bilo odmah razotkriti veo sudbine toga naraštaja, jer ona baca dugu, hladnu sjenu preko svih redaka koji slijede: trojicu će, pola stoljeća kasnije, ubiti partizani. Da je netko one jeseni, dok su im preko glava navlačili smeđe haljine, tim dječacima prorekao takav svršetak, teško bi mu tko povjerovao. Nitko nije ni slutio da će, pored tolikih životnih muka koje će ih pratiti, jednoga dana kamen i rijeka ostaviti crvene mrlje njihovih svjedočanstava.

Mladu misu proslavio je u rodnome Međugorju 8. prosinca 1893., na svetkovinu Bezgrješnoga začeća. I tu se valja zagledati u prizor, jer takvih u povijesti naših župa gotovo da i nema. Župa koja je bila mlada od njegova redovništva! Postojala je jedva osamnaest mjeseci i još nije imala vlastite crkve: kamen temeljac stare crkve svetoga Jakova bit će blagoslovljen tek 1896. Narod je i bio jedina crkva koju je ta mlada župa dotad imala, crkva od živog duha i žilavog mesa. Eto zašto ovoga fratra nazivam sinom starijim od vlastite župe: fra Jozo nije odrastao u sjeni međugorskih zvonika, nego su zvonici srasli s njim. Njegov je poziv niknuo iz onoga dubljeg, podzemnog sloja vjere što se stoljećima čuvala bez krova, iz vremena takozvanih *fratara hodavaca*. Mladu misu proslavio je baš na Gospin blagdan, i to u selu koje će jednoga dana cijeli svijet povezivati s Njom. Tako je prvi mladomisnički *Slava Bogu na*

visini otpjevan pod Njezinim imenom.

No prije toga događalo se nešto što nijedan pošten kroničar ne smije prešutjeti, ma koliko ga svrbjelo pero: fra Jozine ocjene iz bogoslovnih dana bile su... bile jedva dovoljne! *Sufficienter*, stoji crno na bijelo u starim spisima. Dovoljan iz dogmatike, dovoljan iz morala, dovoljan iz svetoga govornišva, dovoljan čak i iz marljivosti! Profesorske su katedre izrekle svoj sud i on glasi: *Prosjeck!* Ali nebeska pedagogija ne vodi imenike. Bog ne lista indekse, nego opipava žile kucavice. I povijest će, ne jednom nego bezbroj puta, pokazati da je taj dovoljni dak ispod kože nosio ono što se nijednom ocjenom ne da izmjeriti. S ocjenom dovoljan iz govornišva taj će čovjek održati propovijed dugu pola stoljeća, propovijed bez ijedne suviše riječi. Onu koja odzvanja do dana današnjeg.

Prva ga služba vraća u mjesto gdje mu je prvi put sveta voda nakvasila čelo – u Gradnice. Već se tada otvorila *Pandorina kutija*, iz koje se dao naslutiti početak kraja, tj. ono što će obilježiti cijeli vijek, a to su seljenja. U Konjicu ga je 1898. pravoslavni paroh tužio državnim vlastima zbog jednoga vjenčanja, nakitivši dopis izmišljotinama. U obranu je stao provincijal fra Luka Begić, s rečenicom koja bi mogla stajati u svakom katekizmu: *da je vjera blago koje se novcem ne kupuje*. Obrana je bila nepobitna, ali ishod klasično hercegovački: fra Jozo je ubrzo bio premješten.

U Drežnici i Gorancima okupljao je, uz sve ostalo, i nepismene na tečajeve opismenjavanja. Fratar dovoljnih ocjena postao je učitelj abecede narodu koji je povijest zaboravila opismeniti; znao je, valjda i po vlastitoj koži, da narod koji ne zna pravilno čitati, uvijek potpisuje tuđe račune. U Gorancima se, doduše, pokazalo i ono što će ga pratiti do konca... Da se s novcem nije znao ophoditi. Računi su ga redovito gušili, blagajna mu je propuštala kao sito, ali je uvijek vodila u istome smjeru: prema drugima. Tako su ga bure vijale svukud. Prvo Humac, pa Široki Brijeg, pa ljeta na Blidinju, pa Rakitno, pa Bukovica na Duvanjskom polju, pa Klobuk... Kad se njegove službe poredaju na papir, ne dobije se životopis, nego vozni red. Iz Klobuka je 1912. javljao provincijalu da narod odlazi u Ameriku i da za momcima kreću i djevojke; u tim suhim retcima izvješća čuje se tihi jecaj pastira koji shrvan predvečer prebrojava stado.

Ali, s druge strane, ne treba mu glačati život; on bi se prvi pobunio. Suvremenici ga pamte kao fratra osebujna kova, sklo-

na ispadima; više je, priznaju kroničari bez uvijanja, nalikovao hajduku ili pustinjaku negoli kleriku. Bio je neotesan kamen. Ali tko je ikada vidio da se međa zida od uglačana mramora? Mramor ide u aristokratske salone. Od neotesana kamena dižu se suhozidi koje ni najjače bure ne obaraju, i baš su takvi držali ovu zemlju na okupu kroz sva zla stoljeća.

To svjedoči i 1917. kada Hercegovina nije gladovala, jer to bi bila preblaga riječ. Ona je umirala od gladi! Bila je to ona strašna ratna godina u kojoj je fra Didak Buntić slao vlakove izgladnjele dječice u Slavoniju i Srijem, otimajući ih iz zagrljaja sigurne smrti. I tada, dok su svi pogledi bili uprti nizbrdo, prema ravnici i kruhu, jedan se, evandeoski tvrdoglav, opet našao i krenuo uzbrdo. Ali te su visine značile još veću oskudicu. Fra Jozo se prese-lio u brda ponad Širokoga Brijega, gdje je

Suvremenici ga pamte kao fratra osebujna kova, sklona ispadima; više je, priznaju kroničari bez uvijanja, nalikovao hajduku ili pustinjaku negoli kleriku. Bio je neotesan kamen. Ali tko je ikada vidio da se međa zida od uglačana mramora? Mramor ide u aristokratske salone. Od neotesana kamena dižu se suhozidi koje ni najjače bure ne obaraju, i baš su takvi držali ovu zemlju na okupu kroz sva zla stoljeća.

te godine osnovana župa Izbično, koja se prvih godina po maticama zvala Britvica. Oko tisuću i tristo duša razasutih po vrelima kao šaka prosa po kamenu; bez crkve, bez župne kuće, bez puta. Fra Jozo je tada imao četrdeset i osam godina. U dobi u kojoj drugi već pogledavaju prema zavjetrini, on je izabrao vjetrometinu.

Šest punih godina taj župnik nije imao krova nad glavom. Šest godina, zapisat će poslije fra Dominik Mandić, proveo je pod pokrovom šume, povremeno stanujući sa svojim župljanima. Sve te godine njegov je župni dvor bio hladan šušanj, tuđe ognjište i posuđeni ležaj. A kada se napokon počelo govoriti o gradnji župne kuće, planuo je onaj seoski, tvrdoglavi rat oko lokacije, kakav u Hercegovini zna nadživjeti i one koji su ga zapodjenuli. Htjeli su kuću u geometrijskom središtu župe, na pustoj vjetrini kod državne čatrnje na Vlaka-

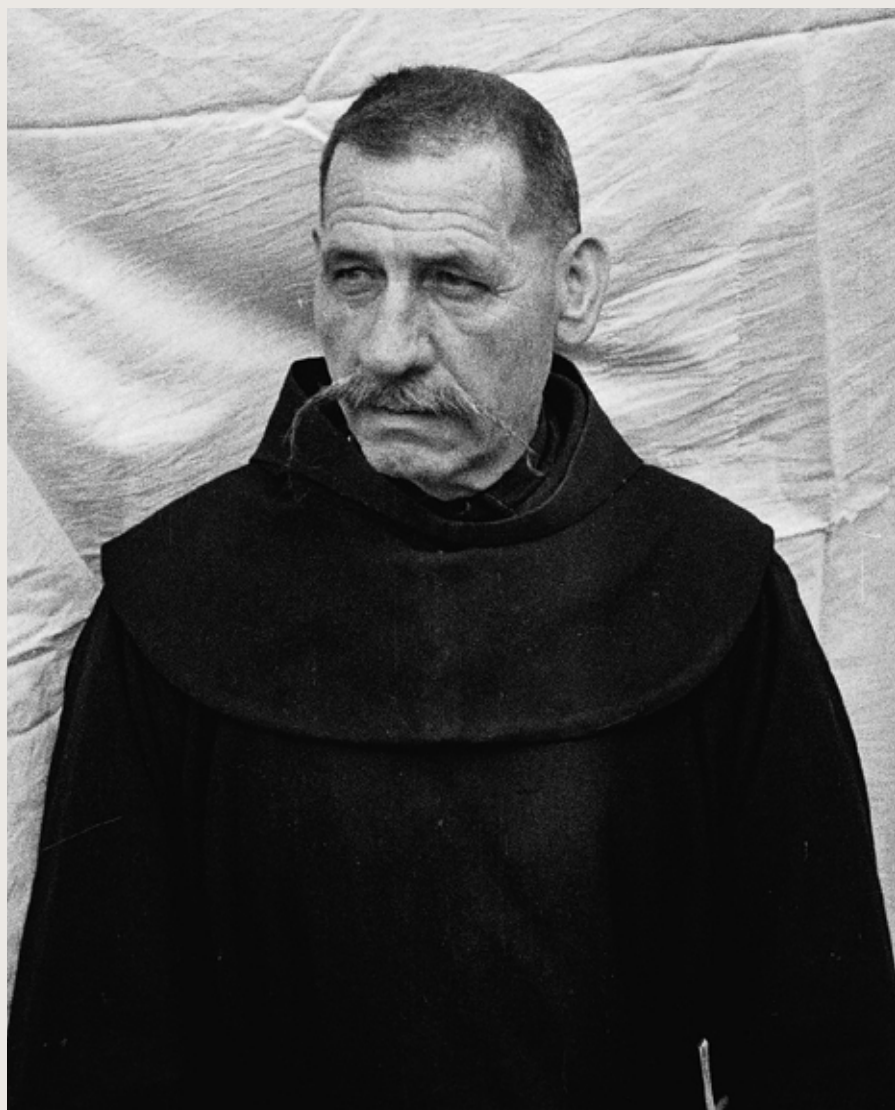
ma, gdje žive duše u blizini nije bilo, gdje ni ta čatrnja nije imala kome vode dati. Fra Jozo se usprotivio rečenicom koju bi valjalo uklesati iznad ulaza u svaku župnu kuću: *Svećenik nije vuk da bi boravio sam, bez komšiluka!* Izborio je svoje, a neki mu to nisu oprostili ni petnaest godina nakon, jer se na ovom tlu ništa ne zaboravlja, ni dobro ni zlo.

Usprkos svemu tome bio je odvažan pa se uhvatio u koštac s nečim novim. Ovaj put u planu je bila bogomolja za puk. Svakako ne veleбно zdanje, nego kapelica od šesnaest četvornih metara na goloj visoravni. Ali šesnaest kvadrata... Dakle, bila je manja od dnevnoga boravka, a služila je kao župna crkva punih pola stoljeća, sve do 1966. godine. Narod se okupljao pred njom i po seoskim grobljima, pod golim nebom umjesto pod crkvenim svodom. Tko želi razumjeti što znači živa vjera puka, umjesto zavirivanja u monografije trebao bi zamisliti pričest na groblju, u studeni, pred kapelicom u koju ne stane ni pjevački zbor.

U svibnju 1926. premjestili su ga u Gabelu, u pitomiju ravnici, i tko zna dokle bi ondje ostao da njegov nasljednik u Izbičnu, fra Ante Šola, nije u studenome 1928. iznenada umro. Već sutradan provincijal je pisao biskupu i na papir stavio jedno jedino ime. Nije trebalo tražiti dobrovoljca; znalo se tko jedini može i tko bez kolebanja hoće. U prosincu se fra Jozo vratio u svoja brda i ostatak će u njima dokle ga poslužiti već premoreno tijelo. I opet novina... Godine 1930. Izbičnom je prvi put zazvonilo zvono, kupljeno za osam tisuća dinara darovima župljana i ljudi iz lišićke čaršije, podignuto na drveni zvonik. Teško je i zamisliti tu radost... Planina koja je tisućama godina znala samo za buru i čaktar prvi je put progovorila broncom! Selo je dobilo novi zvuk koji i danas odzvanja vrltima.

Usprkos svemu angažmanu, nezao-bilazan je njegov život u siromaštvu. O njemu ne treba govoriti u pridjevima, jer dovoljan je jedan popis. Provincijal Mandić, koji je toga priprostog fratra očinski volio, naredio je 1931. gvardijanu na Širokom Brijegu da fra Jozi u Izbično izdaje živu: kavu, šećer, rižu, paštu, grah, sol i do sto kila bijeloga brašna godišnje. Potkraj istoga ljeta platio mu je i šporet. Čitajući taj popis polako: kava, šećer, riža, sol... Kada provincija svome župniku mora slati grah i sol, onda to više nije oskudica. To je evanđelje uzeto doslovno, do posljednjega zrna.

Godine 1937. provincijal je zamolio za njegov dodatak na skupoću, uz obrazlože-

nje da je fra Jozo od teškoga i napornog rada po krševitim župama postao nespособan za bilo kakvu vanjsku dušobrižničku službu. Papirologija ga je, izgleda, otpisala; u prosincu iste godine i službeno je umirovljen. A što radi taj otpisani, nesposobni, umirovljeni starac? Ostaje na župi još pune dvije godine! Tek u veljači 1939., u sedamdesetoj godini, šalje provincijalu pismo: *kako mu je već rekao na čistu sridu da mu u ovome kršu više nije moguće služiti, to mu eto i pismeno potvrđuje.*

A što se za sve to vrijeme zbivalo u njegovom Međugorju? Raslo je i mučilo se, ostajući vjerno samome sebi. Stara je crkva dovršena 1897. godine. Kako je puk pri završetku rekao: *prevelika je i prelijepa.* Ali patnja hercegovačkog puka bila je, uza sve napore, uvijek kronična, bolje reći vječna... Na kraju se pokazalo da je sagrađena na varljivom tlu: zidovi su pucali, građevina je iz godine u godinu

tonula... Kao da je i sam kamen htio progovoriti... Sve što ovaj narod pokuša bit će prokušano do temelja!

Godine 1902. otvorena je i škola. Tako je u prvi razred sjelo devedeset i šest dječaka, od osme do šesnaeste godine. Uoči rata župa je, uz crkvu, imala i sedam kapela: sakralna topografija gusta kao zrna na krunici. Kada je pak 1930. odlučeno da se gradi nova crkva, selo je presudilo po svojoj mjeri, težačkoj: od otkupne cijene duhana odvajati će se dva posto! I župnik je iz dana u dan silazio u Čaplinju, na duhansku stanicu, primati taj krvlju zarađeni novac; neki su davali, neki zao-bilazili, poneki ga i izgrdili. Ali crkva je rasla. Od duhanskoga dima sazidati Božju kuću, to može samo ovaj narod! Takva je vjera ovoga puka: bez pozlate, s računicom težaka.

Godine 1934. dogodilo se nešto što ni danas ne mogu čitati bez ganuća. Župljani su na Šipovac, strmo i kamenito brdo

od pet stotina dvadeset metara, na vlastitim leđima iznijeli građu i vodu, i na vrhu podigli betonski križ visok osam i pol metara, u spomen na tisuću devetstotu obljetnicu Kristove muke. Voda i cement na ljudskim plećima, uzbrdo, stopu po stopu! Otada se to brdo više ne zove Šipovac. Narod ga je vlastitim žuljevima prekrstio u Križevac. U isto se vrijeme zidala nova crkva, zamišljena monumentalno, s dva zvonika, po nacrtu glasovitoga arhitekta Stjepana Podhorskog. Rasla je mukotrпно: do rata su zidovi stigli do dva i pol metra, pa onda desetljećima stršali nad selom kao rečenica prekinuta usred govora.

Onda je došao rat. Onaj koji njegovoj rodnoj župi neće vratiti gotovo četiri stotine mladića. Fra Jozo ga je dočekaо kao starac u širokobriješkom samostanu, u miru koji je zaslužio bezbroj puta. U veljači 1945., pred nadirućom vojskom, sklonio se u Mostar: sedamdesetšestogodišnjak, umirovljenik bez ičega osim podrpanog habita. U mostarskom je samostanu bio jedan od osmorice fratar, gostiju, kojima se poslije prigovaralo, i to kao teška krivnja, da su bježali pred crvenim ubojicama.

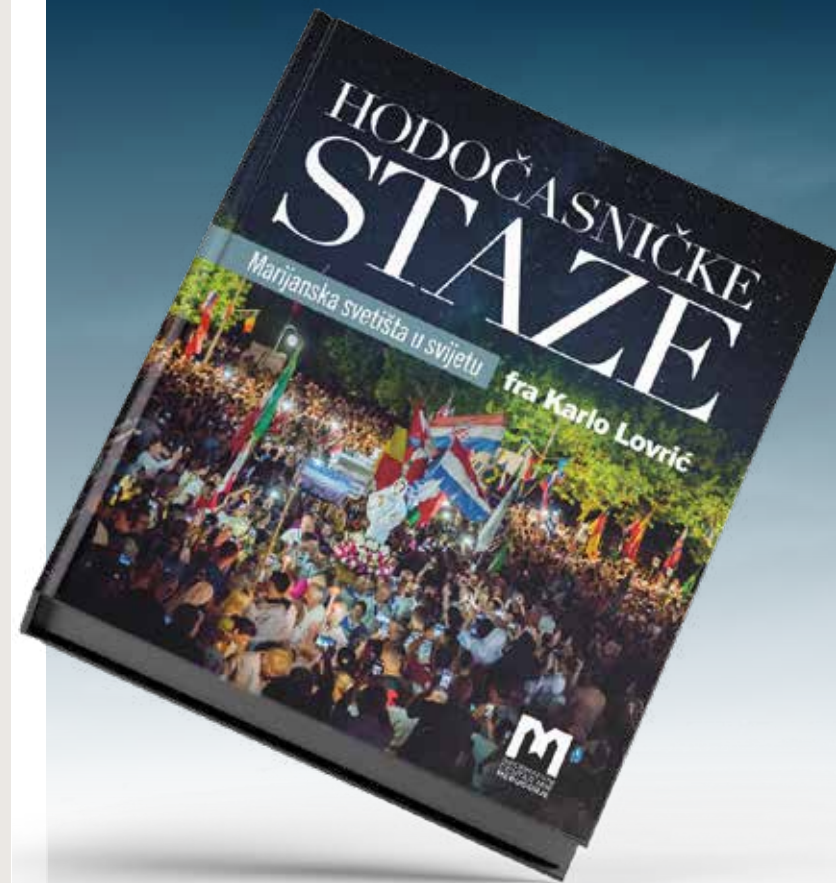
Uvečer 14. veljače 1945. u samostan su upali sijači smrti, predvođeni Brankom Popadićem. Naoružani do zuba, sedmoricu su izdvojili u zbornici: provincijala fra Lea Petrovića, fra Kažimira, fra Rafu, fra Nenada, fra Bernardina i još dvojicu sinova međugorske župe: fra Grgu Vasilja i fra Jozu Bencuna. Dva međugorska imena u istoj prostoriji, u istoj kobnoj noći! Ostalima su naredili da idu u ćelije spavati. Odvedenima nisu dopustili ni sići na večeru, *posljednju večeru.* Kada su sutradan fratri u Komandi mjesta pitali za odvedene, dočekala ih je šutnja, šutnja koja će trajati desetljećima. Jedine svjedokinje križnog puta bile su žene iz Donje Mahale, koje su suznih očiju gledale kako ih provode i zlostavljaju. Posljednji križni put toga starca vodio je kroz mostarske uličice, gdje su ga na postajama motrile samo tužne žene.

Najprije su im strgnuli habite, kao da bi ih bez sukna mogli učiniti sebi sličnima. Ubijali su ih jednog po jednog. S kamenom zategnutim oko prsiju bacali su ih u nabujalu, ledenu Neretvu. Dok su ih ubijali, oni su, umjesto kletvi i psovki koje su zločinci očekivali, molili. Ima li kračega i potpunijeg opisa Crkve od one koja nema ništa osim tihe molitve?

Bila mu je sedamdeset i šesta godina života, pedeset i šesta redovništva, pedeset i druga svećeništva. Leš nikada nije isplivao. I dalje leži ispod virova one iste rijeke kojom se kršćanstvo nekoć uspinjalo u ovaj krš. Ta ista tekućica dan-danas skriva svjedoke. Ali vjera nikada i nije bila u vodi niti u davnoj povijesti. Vjera je bila i ostala u narodu, a narod se ne da potopiti. Od one devetorice novaka iz 1889. svima je habite svukla okrutna smrt! Fra Stanku Kraljeviću na Širokom Brijegu. Fra Jozi u Mostaru. Fra Križanu Galiću u Međugorju. Naraštaj koji je habit obukao iste godine smrt je za par stoljeća svukla, opet iste godine.

Matična knjiga u Gradnicima i danas čuva stranicu 105 i broj 412. Groba nitko ne čuva niti održava, jer ga ni nema. Pa ipak, i tu dolazi ono zbog čega je ova priča morala početi mjestom, a ne čovjekom: Međugorje je svome sinu grob naposljetku podiglo, i to onako kako samo ono zna, kamenom koji pamti. Nova je crkva u međuvremenu dovršila rečenicu koju je rat bio prekinuo na dva i pol metra visine: godine 1966. radovi su nastavljeni, župljani su u nju ugradili oko dvije tisuće vlastitih nadnica, i uoči blagoslova, u siječnju 1969., netko je uz Križevac razvukao sedam stotina metara kabela, pa je one noći križ gorio nad selom kao golema svijeca. Svijeca koja podsjeća na prošlo, gori za sadašnje i svijetli za buduće. ■

Poštovani čitatelji, pred vama je knjiga Hodočasničke staze fra Karla Lovrića koja nas vodi u ništa manje nego 119 uglavnom Gospinih svetišta u 38 zemalja svijeta. Knjiga spada u red onih koje svakako treba pročitati, i to ne samo jedanput; ona bi, da se poslužimo školskim rječnikom, trebala biti obvezna lektira, svojevrsni vademekum.

Ne možemo fizički posjetiti sva hodočasnička mjesta, ali se možemo duhom prenijeti u njih. U tome nam obilno pomaže ova fra Karlova knjiga. Ona će nas, da se poslužim riječima autora, približiti Gospi, a preko Gospe Isusu i Njegovoj Crkvi.

Sva izdanja možete kupiti na web stranici www.medjugorje.store

Knjigu možete naći u Suvenirnici Informativnog centra MIR Međugorje.